

РОЗДІЛ 9. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ОСВІТНІ УМОВИ ЯК ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНУ

EDUCATIONAL CONDITIONS AS A ELEMENT TO DEVELOP A BUSINESS ENVIRONMENT OF THE REGION

У статті окреслена та вмотивована ключова роль освіти в формуванні сучасного бізнесмена, який, в свою чергу є центральним актором ділового середовища регіону. Розглянуті наукові підходи до ролі збільшення людського капіталу бізнесмена через освіту в економіці регіону. Аргументовано, що знання, кваліфікація та інші здібності бізнесмена, його співробітників, є сьогодні капіталом компанії і являють собою її нематеріальні активи, роль яких в забезпеченні життєздатності підприємницького середовища виходить на перший план, заступаючи собою значимість активів фінансових і матеріальних. Проведено кореляцію понять «освіта», «культура» та «норми поведінки» та окреслена їх роль в формуванні та розвитку ефективного ділового середовища регіону.

Ключові слова: ділове середовище, регіони, освіта, освітні умови, регіональний розвиток, бізнес-середовище.

В статті обрисована і мотивована ключова роль освіти в формуванні сучасного бізнесмена, який, в свою чергу є центральним актором ділового середовища регіону. Розглянуті наукові підходи до ролі збільшення людського капіталу бізнесмена через освіту в економіці регіону. Аргументовано, що знання, кваліфікація та інші здібності бізнесмена, його співробітників, є сьогодні капіталом компанії і

представляють собою її нематеріальні активи, роль яких в забезпеченні життєздатності підприємницького середовища виходить на перший план, заступаючи собою значимість активів фінансових і матеріальних. Проведено кореляцію понять «образование», «культура» и «нормы поведения» и обрисована их роль в формировании и развитии эффективной деловой среды региона.

Ключевые слова: деловая среда, регионы, образование, образовательные условия, региональное развитие, бизнес-среда.

The article outlines and motivated the key role of education in the formation of a modern businessman, who in turn is the central actor of the business environment in the region. Considered scientific approaches to the role of increasing the human capital of a businessman through education in the economy of the region. Argued that the knowledge, skills and other abilities of a businessman, his staff, is now the capital of the company and are its intangible assets whose role in ensuring the viability of the business environment to the fore, blocking a significance of financial and material assets. The correlation of the concepts of «education», «culture» and «norms of behavior» has been made and their role in the formation and development of an effective business environment of the region is outlined.

Key words: business environment, regions, education, educational conditions, regional development.

УДК 332.146.2

Сурай А.С.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування Черкаський державний технологічний університет

Постановка проблеми. У всіх країнах серйозна увага приділяється підготовці фахівців для бізнесу. Деякі експерти вважають, що для розвитку бізнесу, навчання може зіграти важливішу роль, ніж навіть надання кредитів. Безумовно, професіоналізм бізнесмен може придбати тільки в практичній діяльності, проте дана діяльність в сучасному світі не може бути продуктивною без спеціальної освіти. Дефіцит економічних знань і умінь перешкоджають виходу українських підприємств на нові ринки, а низька правова компетенція підвищує комерційні ризики. У зв'язку з цим постає питання про важливість підвищення людського капіталу бізнесмена через освіту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості та закономірності розвитку ділового середовища в країнах світу висвітлено у працях таких зарубіжних учених як Дж. Стігліц [1], А. Печчеї [4], Е.А. Араб-Оглі [7], М. Стівен [8], П. Друкер

[9], Бальтасар Грасіан [16], Т. Парсонс [17], І. Кант [19] та ін. Формування ділового середовища в контексті розвитку людського капіталу вивчали О.А. Захарова. [6], С.С. Шумська [12]. Сучасні автори – такі як М. Й. Боришевський [5], О. Найдьонов [10], І. Радіонова [13], Т. Добко [14] та інші доповнюють і розкривають окреслену проблематику.

Формулювання цілей статті. Ми ставимо за мету, використовуючи досвід вчених розвинених країн, довести, що лише поєднуючи позитивний початок світового розвитку з напрацьованими століттями і успадковані українським досвідом попередніх поколінь, можна розраховувати на успіх перетворень, що впроваджуються в регіонах України. Позитивний ефект в даній ситуації може принести підготовка кваліфікованого фахівця в області бізнесу. Розглянемо наукові підходи до ролі освіти в економіці регіону. Проведемо кореля-

цію понять «освіта», «культура» та «норми поведінки» та їх роль в формуванні та розвитку ефективного ділового середовища регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. «У розвинених ринкових економіках, бізнес-підприємницькі знання передаються культурою і традиціями суспільства» [1]. Підприємницька освіта в перехідних економіках має вестися за кількома напрямками: в початкових і середніх школах, школах для дорослих, університетах.

Природно, що адаптація до нових економічних умов відбувається складно, в тому числі і з моральних, ціннісних міркувань. Основним напрямком тривалого початкового етапу реформ – перебування, як раз і стала поступова переорієнтація менталітету, що включає більш терпиме ставлення до ринкового механізму. Вітчизняні труднощі в господарському розвитку ускладнюються ще й тим, що в умовах глобалізованого світу у нас немає часу для традиційного еволюційного шляху розвитку, щоб органічно вписатися в ряди економічно розвинених країн.

Безумовно, ефективна підприємницька діяльність в сучасних умовах неможлива без спеціальної підготовки бізнесмена як фахівця, як особистості.

Рівень освіти бізнесменів України в цілому вище середнього рівня працездатного населення країни і приблизно відповідає рівню вищої управлінської ланки державних підприємств. Рівень освіти бізнесменів великих компаній приблизно на 20% вище, ніж малих підприємств.

Незважаючи на це, сучасні бізнесмени відчують потребу в поглибленні своїх знань у зв'язку з ускладненням бізнес-процесів. Це підтверджують дані опитувань Фонду «Демократичні ініціативи» [2] (Рис. 1).

Чи відчуваєте ви недолік знань, пов'язаних з вашою роботою?
Число респондентів – 3500 осіб

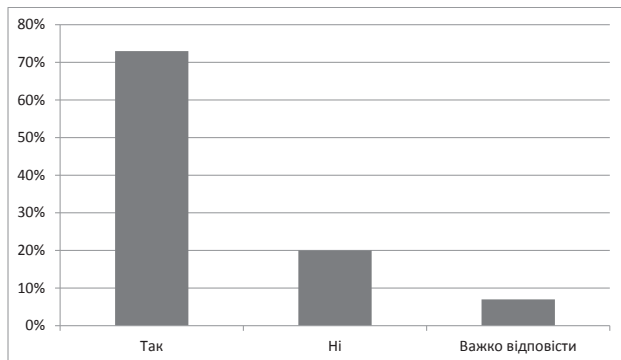

Рис. 1. Результати опитування респондентів щодо недоліків знань, пов'язаних з роботою за 2016 рік

Опитування бізнесменів демонструє важливість підвищення освітнього рівня і специфіку його спрямованості [3] (Рис. 2).

Яка освіта потрібна вам в більшій мірі?
Число респондентів – 1500 осіб

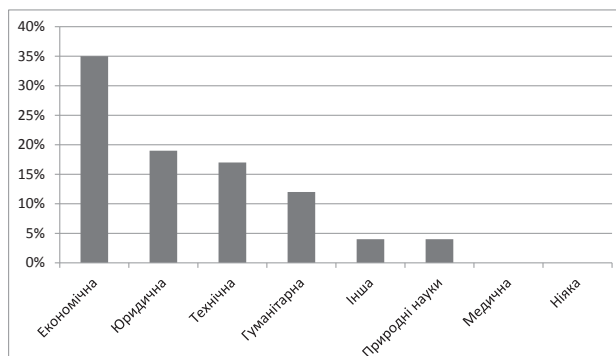

Рис. 2. Результати опитування респондентів щодо потреби в освіті за 2016 рік

Економічний механізм самоорганізації суспільства і його сфер запускається в дію людьми, працює за допомогою людей і слугує для задоволення потреб людей. Економісти більше уваги звертають на ту обставину, що фундаментальним фактором економічного розвитку в сучасних умовах стає якість особистості бізнесмена. Науково-технічні знання і технологічні розробки створюються і реалізуються людьми. Як зазначає італійський вчений, президент «Римського клубу» Ауреліо Печчеї: «Будь-які нові досягнення людства, включаючи і те, що зазвичай мається на увазі під «розвитком», можуть ґрунтуватися тільки на вдосконаленні людських якостей» [4]. Боришевський М. Й. вважає, що саме розвиток особистості виступає головною рушійною силою господарської еволюції [5].

Отже, наведені цифри свідчать, що більшість (73%) сучасних українських бізнесменів відчувають потребу в підвищенні освітнього рівня; в першу чергу бізнесменам необхідні економічні і юридичні знання.

Дефіцит економічних знань і умінь перешкоджають виходу українських підприємств на нові ринки, а низька правова компетенція (абсолютна більшість контрактів укладається без уваги до форми) підвищує комерційні ризики [6, с. 304]

У зв'язку з цим постає питання про важливість збільшення людського капіталу бізнесмена через освіту. Фізичний капітал, матеріалізований в матеріальних засобах виробництва, сьогодні втрачає колишнє своє значення. На перший план виходить «know – how» (знати, як). Досліджуючи цю тенденцію Е.А. Араб – Огли в підтвердженні того намалював дуже наочну картину. Якби все технічне обладнання сучасної індустріальної країни, її фабрики і заводи були перекинуті в країну віддалу, наприклад в одну з країн Центральної Африки, то через 10–15 років воно перетворилося б на купу брухту через нестачу кваліфікованих фахівців, а населення передової країни за цей термін зуміло б не тільки відновити колишній потенціал, а й істотно оновити свій основний капітал, знову вийшовши

в число передових [7, с. 360]. Тому тепер головну цінність має вже не «твердий» товар, тобто технічне устаткування, а «м'який» товар – бізнесмени, фахівці, науково – технічний потенціал суспільства.

У всіх країнах серйозна увага приділяється підготовці фахівців для бізнесу. Деякі експерти вважають, що для розвитку бізнесу, навчання може зіграти важливішу роль, ніж навіть надання кредитів. За оцінкою американського вченого Стівена М., 92% невдач у справах пов'язані з некомпетентністю і поганим управлінням [8, с.29].

Таким чином, найважливішою складовою життя сучасного бізнесмена стає постійне засвоєння і генерування інформації. Знання, за образом зауваженням П. Друкера [9, с. 272], «не можуть подовжити людині руку», але розширюють його можливості, допомагають «підняти людину на плечі попередників». Знання, організовані в систему, підвищують професійну компетентність бізнесмена і дозволяють направити його дії на досягнення поставлених цілей.

Безумовно, професіоналізм бізнесмен може придбати тільки в практичній діяльності, проте дана діяльність в сучасному світі не може бути продуктивною без спеціальної освіти. Тут доречно згадати висловлювання Найдьонова О.: «Ми повинні зізнатися, що дійсно ніяка школа не може дати людині професійних навичок і зробити його майстром якогось ремесла. Але настільки ж безсумнівно, що вона може сильно допомогти йому в цій справі. Найголовніше, що може дати вища школа, – це особлива, їй одній притаманна культура. Ця культура перш за все дається атмосферою шкільних стін. Необхідно тільки зуміти поєднати на вищих щаблях учнівство, школу з практичною професійною роботою в житті. Потрібно, щоб шкільне навчання непомітно переливалося в професійну роботу. По суті в житті це так і буває» [10, с. 305–309].

На жаль ситуація змінилася. На сьогоднішній день скорочення бюджетного фінансування і практик не сприяє вдосконаленню навчального процесу та підвищення якості підготовки бізнесмена.

Для характеристики економічного стану найважливішого соціального інституту суспільства – системи освіти в цілому – можна скористатися практично будь-якими даними Держслужби статистики України [11]. Актуальність проблем вітчизняної освіти всіляко посилюється тією обставиною, що протягом 2000-2005 років (років економічного зростання!) частка людського капіталу у національному багатстві України знизилася з 55,7 % до 46,7 % [12, с. 62-76]. Прагнення дослідити вплив на економічне зростання людського капіталу може призводити до несподіваних результатів – із зростанням частки учнів загальноосвітніх закладів України у 1993-2006 рр. темп економічного зростання зменшувався [13, с. 19-30]. Ще гірша ситу-

ація склалась в період з 2008-2017 рр. Світова криза вимусила суспільство і бізнес ступити на шлях виживання, серед орієнтирів якого не простежувалось підвищення уваги до ролі людського капіталу як інтенсивного продуктивного чинника економічного розвитку.

Виникає питання: освіта – це суспільне благо чи послуга? Освіта – постачальник суспільного блага, якщо його перевести на приватну основу (приватизувати), воно просто перестане бути громадським, стане приватним благом, привілеєм нечисленних соціальних груп.

Запровадження ринкових відносин в сферу освіти може призвести до остаточної деградації даної сфери і зниження економічного потенціалу країни. Про це переконливо говориться в дослідженнях Т. Добка «Наука, культура і освіта: умова або перешкода економічного зростання?» [14].

Відомо, що знання, кваліфікація та інші здібності бізнесмена, його співробітників, що забезпечують успішний розвиток бізнесу, розглядаються сьогодні як капітал компанії і являють собою її нематеріальні активи. Сьогодні роль цих активів в забезпеченні життєздатності підприємницького середовища виходить на перший план, затуляючи собою значимість активів фінансових і матеріальних. Ця обставина визначає значимість професійних знань для особистості бізнесмена.

Дослідники цих тенденцій в США відзначають, що якщо пункт «цікавої роботи» в 1946 р. стояв на шостому місці в системі ціннісних орієнтацій американців, то в 2015 – на першому [15]. Нова «еліта» постматеріалістів шукає самовираження поза традиційними стереотипами поведінки, висуваючи на перший план розвиток духовних потреб, прагнення до саморозвитку, поваги, особистої гідності і самостійності.

Так чи інакше, підготовка професіонала-бізнесмена має суттєві специфічні риси, які повинні бути відображені під час підготовки даного класу фахівців. Справа в тому, що для бізнесмена притаманна інтелектуальна праця, а його знання і компетенція – це ті засоби праці, якими він оперує в процесі своєї діяльності.

Необхідною складовою бізнесмена, критерієм його успіху є технологія особистої чарівності (іміджу). Відсутність особистої чарівності обертається для кожного бізнесмена втраченими вигодами. У структурі особистісно – ділових якостей бізнесмена і менеджера особиста чарівність – їх константа. Володіння ними завжди сприяє успіху в професійній діяльності. Канони складові особистісно – ділових якостей і умінь керівника. У варіанті, що може бути досягнутий реально, слід акцентуватись на якості, що мають найбільше значення для набуття статусу симпатичної людини. Які це якості?

Моральні характеристики. Психологічні чинники. У цю групу входять так само якості, пов'язані з особистим прикладом професійно працювати «на очах» людей і дбайливим поведінням зі своїм словом. Техніка самопрезентації. «Уміння себе показати багато виконує; багато спокунує; всьому надає іншого буття, особливо коли здібності сприяють» [16, с. 373]. Отже, треба мати хист – умінням подавати себе.

Перш, ніж готувати фахівця потрібно чітко сформулювати показники якості, до яких необхідно прагнути і які повинні забезпечити культурну основу професійного світогляду. Моральні цінності повинні залишатися стрижнем, і в першу чергу під час здійснення бізнес – процесів.

Базис культури діяльності бізнесменів повинен бути моральним, тобто відповідати позачасовим, справжнім правилам людської природи. Можна зробити висновок, що, розвиваючи свій інтелект, а в найширшому розумінні – духовно – моральну суть своєї особистості, бізнесмен долучається до культури. Умисне ж загальмування розвитку культури і, як наслідок, якості, веде до деградації особистості бізнесмена, економіки і виробництва регіону.

Культура генерує певні норми поведінки. Тому одним з важливих показників якості особистості бізнесмена є нормативність поведінки. Парадоксальні впровадження «Свобода особистості – це усвідомлена необхідність», чітко відображає сутність прийнятих певних норм поведінки. Так, на думку Т. Парсонса, що описує бізнесмена, «навіть люди, які вважають себе абсолютно вільними і незалежними, завжди пов'язані нормативним символічним взаємопроникненням. Воно засноване на усвідомленому або несвідомому засвоєнні загальних символів, що обов'язково входять в сукупність культурних традицій» [17, с. 34-46].

Даний закон має силу етичного постулату – що важливо одній людині, то важливо всім. Вільна людина – це людина, діяльність якого заснована на знанні морального закону [18, с. 321-335]. Кант І. [19] приміряв дві трансцендентні сутності в творчій діяльності людського генія, – красу природи і красу душі. Основою такої діяльності слугує категоричний імператив: роби таким чином, щоб максима твоєї волі мала силу загального законодавства та моралі. Не випадково сучасний вчений професор Д. Ікеда, спираючись на досвід «японського дива», говорить, що «... будь-які нововведення, в тому числі демократія і ринкова економіка, повинні в кожному окремому випадку зароджуватися в надрах культури, вирости в нагальну потребу, тактовно пристосуватися до традицій, звичаїв, національного менталітету; тут важливі уважний підхід і ретельно продумана стратегія, яка виходить із ініціативи самої нації» [20].

Висновки з проведеного дослідження. Величезний вплив на ефективність функціо-

нування бізнесу справляють освітні та наукові сфери регіонального буття, без належного стратегічного розвитку яких неможливе впровадження інновацій як потужного поштовху розвитку ділового середовища регіону. Увага економічної політики будь-якого регіону повинна бути приділена підвищенню рівня підготовки бізнесмена як професіонала – новатора, як особистості, здатної прискорити інформаційну фазу суспільного розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стиглиц Дж. В тени глобалізації // Проблемы теории и практики управления. 2003. № 2.
2. Результати опитування Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучаріва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dif.org.ua/about>.
3. Фонд «Демократичні ініціативи» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dif.org.ua/about>.
4. Pecesei. The Human Quality. – Oxford; New York: «Pergamon Press», 1977. – ISBN 0-08-021479-7.
5. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості. – Суми: Видавничий будинок «Еллада», 2012. – 608 с. – ISBN 978-966-1684-29-3.
6. Управління інвестуванням у людський капітал: методологія, оцінка, планування: монографія / О.В. Захарова. – Донецьк: «ДВНЗ ДонНТУ», 2010. – С. 304.
7. Араб-Оглы Э.А. Обозримое будущее // Социальные последствия НТР: год 2000. М, 1986. С. 360.
8. Sullivan, arthur; Steven M. Sheffrin (2003). Economics: Principles in action. Upper Saddle River, New Jersey 07458: Pearson Prentice Hall. С. 29. ISBN 0-13-063085-3.
9. Друкер П. Ф. Задачи менеджмента в XXI веке : Пер. с англ.: Уч. Пос. М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. – С. 272.
10. Найдюнов О. Г. Філософські аспекти історичного розвитку концептуальних основ вищої освіти / О. Г. Найдюнов // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 87. – С. 305–309.
11. Державна служба статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
12. Шумская С.С. Национальное богатство: методологические подходы и оценки по Украине // Экономическая теория. – 2006. – № 4. – С. 62-76.
13. Радіонова І. Економічне зростання з участю людського капіталу // Економіка України. – 2009. – № 1. – С. 19-30.
14. Імператив якості: вчимося цінувати і оцінювати вищу освіту = «Что такое хорошо»: учимся ценить и оценивать высшее образование=Quality matters: how to value and evaluate higher education : навч. посіб. / [за ред. Т. Добка, М. Головянко, О. Кайкової та ін.]. – Львів : Компанія « Манускрипт», 2014. – 572 с. : іл. – (Програма Tempus). – Текст парал. укр., рос. – ISBN 978-966-2400-37-3.
15. The Values Americans Live By by L. Robert Kohls. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www1.cmc.edu/pages/faculty/alee/extra/American_values.html – 27.03.2017 р.

16. Бальтасар Грасиан. Карманный оракул. Критикон. М., 1981. – с. 61 Baltasar Gracián y Morales chez la Veuve-Martin, & Jean Boudot, 1691 – С. 373.

17. Parsons T. The Professions and Social Structure (1939)// Parsons T. Essays in Sociological Theory (Revised Edition). New-York The Free Press, 1966. P. 34-46.

18. Кейс-стаді: архітектура і можливості / Ю. П. Сурмін ; Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні» ;

[ред. Я. Орос]. – Київ : Навч.-метод. центр, 2012. – 336 с. : іл. – Бібліогр. с. 321-335 (270 назв). – ISBN 966-8487-52-4.

19. Іммануїл Кант. Прологомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука. Переклад з німецької Віталія Терлецького. – Київ: ППС-2002, 2005. – 178 с. ISBN 966-96471-1-8.

20. Urbain, Olivier: Daisaku Ikeda's Philosophy of Peace: Dialogue, Transformation and Global Citizenship. I.B. Tauris, 2010; ISBN 978-1-84885-304-1.